

PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE CONCEPT OF CULTURAL SOVEREIGNTY IN THE CONTEXT OF NATIONAL ART

Kakhramonjon Shokirovich Umarov

Deputy Director for Academic Affairs

Fergana Specialized School of Arts

Science ID: MFR-0456-0167

Fergana, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: cultural sovereignty, national art, social consciousness, axiology, globalization, national identity, cultural identity, philosophical methodology.

Received: 02.08.26

Accepted: 03.08.26

Published: 04.08.26

Abstract: This article examines the concept of cultural sovereignty from the perspective of social philosophy, analyzing its essence, content, and relationship with the phenomenon of national art. In the context of globalization, the study provides a philosophical and methodological justification for the preservation and development of national artistic traditions and proposes a three-level model of cultural sovereignty consisting of ontological, axiological, and institutional dimensions. The research employs dialectical, hermeneutic, comparative-historical, and systemic-structural approaches.

MADANIY SUVERENITET TUSHUNCHASINING MILLIY SAN'AT KONTEKSTIDA FALSAFIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Kaxramonjon Shokirovich Umarov

Farg'ona ixtisoslashtirilgan san'at maktabi

o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari

Ilmiy identifikatsiya raqami: MFR-0456-0167

Farg'ona, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: madaniy suverenitet, milliy san'at, ijtimoiy ong, aksiologiya, globallashuv, milliy o'zlik, madaniy identiklik, falsafiy metodologiya.

Annotatsiya: Mazkur maqolada madaniy suverenitet tushunchasining ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan mazmun-mohiyati, uning milliy san'at hodisasi bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Globallashuv

sharoitida milliy badiiy an'analarning saqlanishi va rivojlanishi muammosi falsafiy-metodologik jihatdan asoslab beriladi, madaniy suverenitetning uch bosqichli (ontologik, aksiologik, institutsional) modeli taklif etiladi. Tadqiqotda dialektik, hermenevtik, qiyosiy-tarixiy va tizimli-strukturaviy yondashuvlardan foydalanilgan.

ФИЛОСОФСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОНЦЕПЦИИ КУЛЬТУРНОГО СУВЕРЕНИТЕТА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Кахрамонжон Шокирович Умаров

Заместитель директора по учебной работе

Ферганская специализированная школа искусств

Научный идентификационный номер: MFR-0456-0167

Фергана, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: культурный суверенитет, национальное искусство, общественное сознание, аксиология, глобализация, национальная идентичность, культурная идентичность, философская методология.

Аннотация: В данной статье с позиций социальной философии анализируются сущность и содержание понятия культурного суверенитета, а также его взаимосвязь с феноменом национального искусства. В условиях глобализации философско-методологически обосновывается проблема сохранения и развития национальных художественных традиций, а также предлагается трехуровневая модель культурного суверенитета, включающая онтологический, аксиологический и институциональный уровни. В исследовании использованы диалектический, герменевтический, сравнительно-исторический и системно-структурный подходы.

Kirish. Zamonaviy jahon taraqqiyotining eng muhim xususiyatlaridan biri — madaniyatlararo integratsiya jarayonlarining tezlashuvi bilan bir qatorda, milliy madaniy tizimlarning o'z mustaqilligini, ya'ni suverenitetini saqlab qolish zaruratining keskinlashuvidir. Iqtisodiy va axborot globallashuvi sharoitida milliy san'at nafaqat estetik hodisa, balki millatning ma'naviy mustaqilligini ifodalovchi ijtimoiy-falsafiy kategoriya sifatida namoyon bo'lmoqda. Madaniy suverenitet tushunchasi so'nggi o'n yillikda nafaqat siyosatshunoslik, balki ijtimoiy

falsafa, madaniyatshunoslik va san'atshunoslik sohalarida ham faol muhokama qilinayotgan masalalardan biriga aylandi. Bu tushunchaning nazariy-metodologik asoslarini ochib berish, uni milliy san'at kontekstida tadqiq etish zamonaviy falsafiy bilimning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmonida belgilangan strategik yo'nalishlar orasida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, ma'naviy-ma'rifiy sohani yangi bosqichga ko'tarish alohida o'rin egallaydi, bu esa milliy san'atning suveren rivojlanish yo'llarini ilmiy asoslashni taqozo etadi [1; 4]. Ushbu me'yoriy hujjatda davlatning madaniy sohadagi ustuvor vazifalari tizimli tarzda bayon etilgan bo'lib, unda milliy-ma'naviy meros bilan zamonaviylik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash masalasi markaziy o'rinni egallaydi. Bu holat, o'z navbatida, madaniy suverenitet tushunchasini nafaqat siyosiy-huquqiy, balki chuqur falsafiy-metodologik nuqtai nazardan ham tahlil qilishni taqozo etadi, chunki har qanday davlat siyosati ortida muayyan dunyoqarashlik asos yotadi. Milliy san'at esa aynan shu dunyoqarashning bevosita ifodachisi, uning ramziy-obrazli shaklda namoyon bo'lishi sifatida xizmat qiladi. Shu bois muallif ushbu maqolada madaniy suverenitetning falsafiy tabiatini uning amaliy-badiiy ko'rinishlari — milliy tasviriy san'at, me'morchilik, amaliy san'at va ijro san'ati — misolida ochib berishni maqsad qilib qo'ygan. Zamonaviy sharoitda bu masalaning yana bir muhim qirradi shundaki, yoshlar ongida milliy badiiy qadriyatlarning global ommaviy madaniyat ta'siri ostida siljishi kuzatilmoqda, bu esa ijtimoiy ongning transformatsiyasini nazariy jihatdan chuqur tahlil qilishni taqozo etadi.

Mavzuning nazariy asoslarini o'rganishda G'arb ijtimoiy falsafasining klassik vakillari muhim o'rin tutadi. Xususan, Benedikt Anderson millatni "tasavvur qilingan hamjamiyat" sifatida talqin qilib, milliy ong shakllanishida madaniy-ramziy vositalarning, jumladan adabiyot va san'atning hal qiluvchi rol o'ynashini asoslagan edi [14; 46]. Ushbu g'oya shuni ko'rsatadiki, milliy san'at shunchaki estetik faoliyat emas, balki millat sifatidagi jamoaviy o'zlikni doimiy ravishda qayta ishlab chiqarish mexanizmidir. Bu yondashuv, birinchidan, madaniy suverenitetni faqat davlat siyosati darajasida emas, balki kundalik ong va ijtimoiy tasavvur darajasida ham izlash zarurligini ko'rsatadi. Ikkinchidan, u san'at asarlarining nafaqat estetik, balki ijtimoiy-integratsion vazifasini ham ta'kidlaydi. Uchinchidan, bu qarash keyingi tadqiqotchilarga milliy o'zlikning "qurilgan" (konstruktsiyalangan) tabiatini tan olgan holda ham uning ijtimoiy zarurligini asoslash imkonini beradi. Xuddi shunga o'xshab, Entoni Smit milliy identiklikning tarixiy xotira, umumiy mifologiya va madaniy ramzlar orqali shakllanishini tahlil qilib, milliy madaniyatning davomiyligini ta'minlovchi "etnik yadro" tushunchasini ilgari surgan edi [15; 74]. Smit fikricha, aynan mana shu yadro — an'anaviy san'at shakllari, ramziy tizimlar va afsonaviy tasavvurlar — millatning tarixiy sharoitlar o'zgarishiga qaramay o'z-o'zini saqlab qolish qobiliyatini ta'minlaydi.

Bu qarash O'zbekiston kabi ko'p asrlik badiiy an'analarga ega davlatlar uchun alohida ahamiyat kasb etadi, zero milliy amaliy san'at, me'morchilik va musiqa tizimlari xuddi shunday "etnik yadro"ning moddiy-ramziy ifodasi vazifasini bajaradi. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, Anderson va Smit nazariyalarining o'zaro to'ldiruvchi jihati shundaki, birinchisi milliy ongning zamonaviy, konstruktiv tabiatini, ikkinchisi esa uning tarixiy uzviylik va an'anaviylikka asoslangan tomonini yoritadi. Ushbu ikki nazariyani sintez qilish orqali milliy san'atni ham "yangidan yaratilayotgan", ham "tarixiy meros sifatida davom ettirilayotgan" hodisa sifatida bir vaqtning o'zida tushunish mumkin bo'ladi. Bunday dialektik yondashuv, ayniqsa, milliy amaliy san'at namunalari zamonaviy dizayn va me'morchilikda qayta talqin qilinishi jarayonini tahlil qilishda muhim metodologik ahamiyat kasb etadi. Zero, an'anaviy naqshlar, o'ymakorlik uslublari va me'moriy shakllar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmasdan, aksincha, zamonaviy badiiy tilga moslashgan holda rivojlanmoqda. Demak, madaniy suverenitetning ontologik asosi nafaqat o'tmishni saqlashda, balki uni yangi shakllarda qayta yaratishda ham namoyon bo'ladi.

Mavzuning dolzarbligi yana shu bilan belgilanadiki, zamonaviy tadqiqotchilar madaniy suverenitet muammosini endilikda faqat milliy davlat darajasida emas, balki global vizual madaniyat va raqamli makon kontekstida ham ko'rib chiqmoqda. Xususan, Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2023 yil 25 yanvardagi 35-son Farmonida madaniy suverenitet tushunchasi rasman huquqiy-siyosiy kategoriya sifatida mustahkamlangan bo'lib, unda bu tushuncha xalqning o'z o'zligini anglashi, tashqi mafkuraviy ta'sirlardan himoyalaniishi va tarixiy xotirani saqlashi majmuasi sifatida ta'riflanadi [2; 1]. Ushbu rasmiy ta'rif, garchi ma'lum bir davlatning huquqiy-siyosiy hujjati bo'lsa-da, tushunchaning umumiy tarkibiy elementlarini — identiklik, mafkuraviy mustaqillik, tarixiy uzviylik — aniq ko'rsatib berganligi bilan nazariy ahamiyatga ega. Kuklina E.A. esa madaniy suverenitetni tahlil qilar ekan, uni nafaqat davlat, balki fuqarolik jamiyati va ekspert hamjamiyati faoliyati orqali ham ta'minlanadigan dinamik jarayon sifatida talqin qiladi, bu esa madaniy suverenitetning faqat "yuqoridan" emas, balki jamiyatning o'zidan ham shakllanishi mumkinligini ko'rsatadi [3; 212]. Shu tariqa, madaniy suverenitet muammosi zamonaviy ijtimoiy falsafada ikki qutbli — institutsional va grajdan-jamiyat asosidagi — yondashuvlar chorrahasida turibdi. Mazkur tadqiqotning maqsadi ana shu ikki yondashuvni sintez qilgan holda, madaniy suverenitetning milliy san'at kontekstidagi falsafiy-metodologik asoslarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari qatoriga tushunchaning kategorial tahlili, uning tarkibiy komponentlarini aniqlash va milliy san'at misolida amaliy tekshirish kiradi. Bundan tashqari, tadqiqot doirasida madaniy suverenitet tushunchasining O'zbekiston ijtimoiy-falsafiy tafakkurida qay darajada nazariy asoslanganligi, uning milliy g'oya va aksiologiya nazariyalari bilan qanday bog'liqligi ham qisman yoritiladi. Muammoning yana bir dolzarb qirrasi shundaki,

raqamli globallashuv sharoitida milliy san'at asarlari nafaqat jismoniy makonda, balki virtual-raqamli makonda ham mavjud bo'lib, bu esa madaniy suverenitetni ta'minlash mexanizmlarini tubdan yangilashni talab qilmoqda. An'anaviy davlat chegaralari doirasida ishlab chiqilgan madaniy siyosat vositalari ko'pincha transchegaraviy raqamli oqimlarga nisbatan samarasiz bo'lib qolmoqda, bu esa nazariy-metodologik yangilanishni obyektiv zaruratga aylantiradi. Shuning uchun ham mazkur tadqiqot nafaqat nazariy, balki amaliy-siyosiy ahamiyatga ham ega bo'lib, uning natijalari milliy madaniyat sohasidagi strategik hujjatlarni takomillashtirishda foydali bo'lishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosini ijtimoiy falsafaning bir necha o'zaro to'ldiruvchi yondashuvlari tashkil etadi. Birinchidan, dialektik metod qo'llanildi, bu metod madaniy suverenitet hodisasini statik holat sifatida emas, balki milliy va universal, an'anaviy va zamonaviy, mahalliy va global unsurlar o'rtasidagi doimiy ziddiyat hamda o'zaro ta'sir jarayoni sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi. Ikkinchidan, hermenevtik yondashuvdan foydalanilib, milliy san'at asarlarining ramziy-ma'naviy qatlamlari, ularda mujassamlashgan jamoaviy tasavvurlar va qadriyatlar tizimi talqin qilindi. Hermenevtik tahlil, xususan, badiiy asarning nafaqat shakliy, balki mazmuniy-aksiologik tomonini ham anglash imkonini beruvchi vosita sifatida qo'llanildi, zero milliy san'atning suverenlik salohiyati aynan uning ma'naviy qatlamlarida yashiringan. Uchinchidan, qiyosiy-tarixiy metod O'zbekiston, Markaziy Osiyo davlatlari, Rossiya Federatsiyasi va Yevropa mamlakatlarining madaniy siyosat tajribasini o'zaro solishtirish, ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlash uchun qo'llanildi. To'rtinchidan, tizimli-strukturaviy tahlil madaniy suverenitetni yaxlit tizim sifatida, uning ontologik, aksiologik va institutsional komponentlari o'zaro bog'liqligida o'rganish imkonini berdi. Beshinchidan, tadqiqotda induktiv-deduktiv mushohada usuli qo'llanildi: xususiy holatlar — muayyan davlatlarning madaniy siyosati, aniq badiiy hodisalar — tahlili asosida umumiy nazariy xulosalar chiqarildi, so'ngra bu xulosalar yana xususiy hodisalarni izohlash uchun qayta qo'llanildi. Bunday metodologik yondashuvlar majmui tadqiqot predmetining murakkab, ko'p qatlamli tabiatini adekvat aks ettirish zaruratidan kelib chiqadi, chunki madaniy suverenitet hodisasini bitta metod yordamida to'liq tushunish imkonsizdir. Xususan, faqat dialektik metodga tayanish hodisaning tarixiy-mantiqiy rivojlanishini ko'rsatishi mumkin bo'lsa-da, uning konkret badiiy-estetik ko'rinishlarini chuqur tahlil qilish uchun hermenevtik va qiyosiy usullar bilan to'ldirilishi shart. Shu bois muallif ushbu tadqiqotda yagona metodologik chegaraga o'zini cheklab qo'ymay, balki ijtimoiy falsafada e'tirof etilgan metodologik plyuralizm tamoyiliga amal qilishni ma'qul topdi.

Shuningdek, tadqiqotda aksiologik yondashuv alohida o'rin tutadi, chunki madaniy suverenitet mohiyatan qadriyatlar tizimining suverenligi masalasi bo'lib, u orqali jamiyat o'z

ustuvorliklarini, milliy g'oyasini va estetik ideallarini belgilaydi. Metodologik plyuralizm tadqiqot predmetining ko'p qirraliligini — uning bir vaqtning o'zida ham falsafiy-nazariy, ham amaliy-siyosiy, ham badiiy-estetik xususiyatga ega ekanligini — to'liq qamrab oladi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, madaniy suverenitet tushunchasi uch bosqichli tuzilishga ega bo'lib, uning birinchi — ontologik — bosqichi millatning o'ziga xos mavjudlik shaklini, ya'ni uning boshqa xalqlardan farqli borliq tarzini anglatadi. Ushbu bosqichda milliy san'at millatning o'z-o'zini borliq sifatida his qilishining bevosita ifodasi bo'lib xizmat qiladi: me'morchilik obidalari, amaliy san'at buyumlari, musiqiy an'analar — bularning barchasi millatning "bu yerda va shu tarzda mavjudligi"ni tasdiqlovchi ontologik dalillardir. Kupriychuk V. madaniy siyosatni davlat modernizatsiyasining strategik resursi sifatida tahlil qilib, madaniy salohiyatning iqtisodiy va siyosiy barqarorlik bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatadi, shu bilan birga u madaniy suverenitetning mustahkamligi davlatning institutsional barqarorligiga xizmat qilishini alohida ta'kidlaydi [4; 45]. Bu fikr shuni anglatadiki, madaniy suverenitet faqat ma'naviy-estetik hodisa emas, balki davlat xavfsizligining tarkibiy qismidir. Bundan tashqari, bu yondashuv madaniyatni "yumshoq resurs" sifatida emas, balki strategik ahamiyatga molik omil sifatida qarashni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, milliy san'atga davlat darajasidagi e'tibor nafaqat estetik, balki geosiyosiy ma'noga ham ega bo'ladi. Ikkinchi — aksiologik — bosqich madaniy suverenitetning qadriyatlar tizimi bilan bog'liqligini ifodalaydi. Milliy san'at o'z mazmun-mohiyatiga ko'ra jamiyatning axloqiy-estetik idealini ramziy shaklda ifodalaydi, shuning uchun uning suverenligi, avvalambor, qadriyatlar suverenligidir. Q.Nazarov aksiologiya nazariyasini ishlab chiqar ekan, qadriyatlarning ijtimoiy ongini tashkil etuvchi asosiy determinant ekanligini, ularsiz na milliy g'oya, na madaniy o'zlik mavjud bo'la olmasligini asoslaydi [5; 18]. Bu yondashuv milliy san'atni tahlil qilishda uning shakliy xususiyatlaridan ko'ra mazmuniy-qadriyatli tomoniga e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi. Ayni paytda bu, san'atshunoslik tahliliga falsafiy-aksiologik o'lchovni kiritish zarurligini ham anglatadi. Uchinchi — institutsional — bosqich esa madaniy suverenitetning davlat siyosati, ta'lim tizimi va ijodiy muassasalar faoliyati orqali amalga oshirilishini nazarda tutadi.

Milliy san'atning global vizual tartibot bilan o'zaro munosabati masalasida M. Protas tomonidan olib borilgan tadqiqot alohida ahamiyatga ega. Muallif zamonaviy badiiy bozorning kognitiv biokapitalizm ta'siri ostida shakllanayotganini, bu esa o'z navbatida "globallashuv estetikasi" nomli yangi tur bosimni yuzaga keltirayotganini asoslaydi [7; 31]. Ushbu fikr shuni ko'rsatadiki, milliy san'at endilikda nafaqat mafkuraviy, balki iqtisodiy-bozor bosimiga ham duch kelmoqda, bu esa madaniy suverenitet muammosini yanada murakkablashtiradi. Bunday sharoitda milliy badiiy institutlar nafaqat ijodiy, balki iqtisodiy jihatdan ham raqobatbardosh bo'lishi zarur.

Shuningdek, bu tendensiya milliy san'at namoyandalaridan global bozor talablariga moslashish bilan bir vaqtda o'ziga xoslikni saqlab qolish mahoratini talab qiladi. O. Mantiri va S. Makkann esa mahalliy xalqlarning badiiy va media sohalaridagi vizual suverenligini tadqiq qilib, an'anaviy tasvirlash amaliyotlaridan zamonaviy san'at asarlariga o'tish jarayonida madaniy meros va chidamlilikning qanday saqlanib qolishini ko'rsatadilar [13; 132]. Ularning tadqiqoti shuni tasdiqlaydiki, badiiy o'z-o'zini anglash jarayoni tashqi tasvirlash amaliyotlariga qarshi kurash orqali ham shakllanishi mumkin. Bu esa milliy san'atning suveren mavjudligi nafaqat ichki rivojlanish, balki tashqi noto'g'ri talqinlarga qarshilik ko'rsatish orqali ham ta'minlanishini ko'rsatadi. Bundan kelib chiqadigan xulosa shuki, madaniy suverenitet bir vaqtning o'zida ham himoyalani, ham rivojlanish strategiyasini o'zida mujassam etadi. Bu ikki tendensiya — himoya va rivojlanish — bir-biriga zid emas, balki bir butunning ikki tomoni sifatida qaralishi lozim, chunki faqat himoyalani strategiyasiga tayanish milliy san'atni konservatsiyalashga, faqat rivojlanish strategiyasiga tayanish esa uning o'ziga xosligini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Shu bois zamonaviy madaniy siyosat ikki qutbni muvozanatlashtiruvchi, moslashuvchan mexanizmlarni ishlab chiqishga muhtoj. Mazkur muvozanat, xususan, ta'lim tizimida an'anaviy hunarmandchilik ustalarining tajribasini zamonaviy dizayn ta'limi bilan uyg'unlashtirish, ijodiy grantlar tizimida milliy mavzularni ustuvor yo'nalish sifatida belgilash kabi amaliy chora-tadbirlar orqali ta'minlanishi mumkin.

Markaziy Osiyo mintaqasi misolida B. Nurbossinova Qozog'istondagi raqamli vizual san'atning ijtimoiy integratsiya vositasi sifatidagi rolini tahlil qilib, zamonaviy raqamli texnologiyalar milliy badiiy ramzlarni yangi shaklda takror ishlab chiqarish imkonini berayotganini ko'rsatadi [9; 6]. Bu tadqiqot shuni anglatadiki, raqamlashtirish jarayoni madaniy suverenitetga tahdid emas, balki uni yangi vositalar orqali mustahkamlash imkoniyati sifatida ham qaralishi mumkin. Bunda milliy ramzlarning raqamli makonga integratsiyalashuvi yosh avlod ongida milliy o'zlikni saqlashning zamonaviy usuliga aylanadi. Shu bilan birga, bu jarayonni nazoratsiz qoldirish madaniy kodlarning buzilishi xavfini ham keltirib chiqarishi mumkin. M. Purevsuren va E. Bor milliy identiklikning tarkibiy elementlarini tizimlashtirar ekan, til, tarix, hudud va madaniy ramzlar qatorida san'atni ham identiklikning asosiy tashuvchilaridan biri sifatida belgilaydilar [10; 4]. Ularning tasnifiga ko'ra, san'at boshqa elementlardan farqli o'laroq, identiklikni nafaqat mustahkamlaydi, balki uni his-tuyg'u darajasida yashash imkonini beradi. Bu jihat milliy san'atning boshqa identiklik omillari — masalan, til yoki huquqiy status — bilan solishtirganda ustunligini ko'rsatadi, chunki san'at ratsional emas, balki emotsional-obrazli idrok orqali ta'sir qiladi. Ushbu xulosa milliy san'atni davlat madaniy siyosatining markaziy elementiga aylantirish zarurligini yana bir bor asoslaydi. Shuni ham ta'kidlash lozimki, Markaziy Osiyo

davlatlari — O‘zbekiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston va Tojikiston — o‘rtasida madaniy-tarixiy umumiylik mavjudligi sababli, mintaqaviy darajada madaniy suverenitetni mustahkamlash bo‘yicha hamkorlik dasturlarini ishlab chiqish alohida istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi. Bunday hamkorlik nafaqat har bir davlatning o‘z milliy o‘ziga xosligini saqlashiga, balki umumiy mintaqaviy madaniy makonni ham mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin. Qozog‘iston Respublikasi Hukumati tomonidan qabul qilingan 2023–2029 yillarga mo‘ljallangan madaniy siyosat kontseptsiyasida ham xuddi shunday mintaqaviy-milliy uyg‘unlik masalasiga alohida e‘tibor qaratilgan bo‘lib, unda raqamli texnologiyalar orqali milliy madaniy merosni saqlash va targ‘ib qilish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [12]. Bu esa Markaziy Osiyo davlatlarining madaniy siyosatida umumiy strategik yo‘nalishlar shakllanayotganidan dalolat beradi, garchi har bir davlat o‘z milliy xususiyatlarini saqlagan holda bu jarayonda ishtirok etsa-da.

Yevropa ijtimoiy falsafasi doirasida olib borilgan tadqiqotlar esa madaniy suverenitet muammosini dekolonial va interseksional nuqtai nazardan ham yoritadi. D. Rasell va hammualliflari san‘at ta’limi falsafasini tahlil qilib, elementar (tabiiy unsurlarga asoslangan) yondashuv orqali badiiy ijodning mustamlakachilikdan keyingi davrdagi yangi shakllarini asoslaydilar, bu esa milliy o‘ziga xoslikni g‘arbcha ratsionalizmga qarshi qo‘ymasdan, balki undan mustaqil tarzda rivojlantirish imkoniyatini ko‘rsatadi [8; 418]. Bu yondashuv shuni anglatadiki, madaniy suverenitet g‘arbgacha qarshi turish emas, balki o‘z ichki mantig‘iga ega mustaqil rivojlanish yo‘lini izlash sifatida tushunilishi kerak. Shu bilan birga, bu nazariya milliy san‘at ta’limi tizimini isloh qilishda foydali metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Y. Pavlichenko esa zamonaviy vizual madaniyatda milliy identiklikning namoyon bo‘lish shakllarini tadqiq qilib, badiiy vositalar orqali milliy o‘zlikni ifodalashning yangi strategiyalarini — jumladan, an’anaviy ramzlarni zamonaviy vizual tilga moslashtirish orqali — ko‘rsatib beradi [11; 87]. Bu esa milliy san‘atning statik emas, balki doimiy yangilanuvchi hodisa ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Yevropalik tadqiqotchilarning dekolonial-interseksional metodologiyasi, garchi dastlab boshqa mintaqaviy kontekstlar — masalan, Lotin Amerikasi yoki Afrika mamlakatlari — uchun ishlab chiqilgan bo‘lsa-da, uning asosiy g‘oyaviy yadrosi, ya’ni har bir madaniyatning o‘z ichki mantig‘iga ega ekanligini tan olish tamoyili, Markaziy Osiyo va O‘zbekiston sharoitiga ham muvaffaqiyatli tatbiq etilishi mumkin. Bunday tatbiq, xususan, sovet davri madaniy siyosatining meros qoldirgan ba’zi stereotiplarini falsafiy jihatdan qayta anglash, milliy san‘atni faqat “etnografik ekzotika” sifatida emas, balki teng huquqli falsafiy-estetik tizim sifatida tan olish zaruratini asoslashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, Yevropa va Osiyo tadqiqotchilarining metodologik tajribasini uyg‘unlashtirish orqali milliy san‘atni tadqiq qilishning yangi, integrativ paradigmasini shakllantirish mumkin bo‘ladi.

MUHOKAMA. Olingan natijalarni umumlashtirar ekanmiz, madaniy suverenitet va milliy san'at o'rtasidagi bog'liqlik ikki tomonlama xarakterga ega ekanligini ta'kidlash lozim: bir tomondan, milliy san'at madaniy suverenitetning ifoda vositasi, ikkinchi tomondan esa, madaniy suverenitet siyosati milliy san'atning rivojlanishi uchun zarur institutsional-huquqiy shart-sharoitni yaratadi. Bu o'zaro bog'liqlik M. Kastels tomonidan ilgari surilgan "identiklik kuchi" nazariyasi bilan uyg'unlashadi, unga ko'ra tarmoq jamiyati sharoitida madaniy-identiklik harakatlari davlat institutlariga alternativ yoki ularni to'ldiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi [19; 8]. Kastels nazariyasi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sharoitda madaniy suverenitetni faqat davlat siyosati orqali emas, balki fuqarolik jamiyati, ijodiy birlashmalar va mustaqil san'atkorlar faoliyati orqali ham mustahkamlash mumkin. Bu, o'z navbatida, O'zbekistondagi ijodiy uyushmalar, xalq hunarmandchiligi maktablari va mustaqil galereyalarning madaniy suverenitetni ta'minlashdagi rolini qayta baholashni taqozo etadi. Bundan tashqari, bu nazariya davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi hamkorlik modelini ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi, chunki faqat davlat tomonidan boshqariladigan madaniy siyosat zamonaviy tarmoq jamiyati dinamikasiga to'liq javob bera olmaydi. Kastels ta'kidlaganidek, tarmoq jamiyatida hokimiyat endilikda faqat davlat institutlari qo'lida emas, balki axborot oqimlarini nazorat qiluvchi tugunlar — jumladan, ijodiy hamjamiyatlar va madaniy tashkilotlar — qo'lida ham to'plangan. Shu sababli, madaniy suverenitetni faqat "yuqoridan pastga" yo'naltirilgan siyosat sifatida emas, balki "pastdan yuqoriga" ham shakllanadigan jarayon sifatida tushunish zamonaviy ijtimoiy falsafaning muhim metodologik yutug'i hisoblanadi. Bu ikki yo'nalishning uyg'unlashuvi, ya'ni davlat strategiyasi bilan fuqarolik tashabbusining o'zaro ta'sirlashuvi, milliy san'atning barqaror va ijodiy rivojlanishi uchun eng maqbul institutsional model sifatida taklif etilishi mumkin.

Shu bilan birga, S. Xoll tomonidan ishlab chiqilgan madaniy identiklik nazariyasi madaniy suverenitetni statik, tugallangan hodisa sifatida emas, balki doimiy "ishlab chiqarish" jarayoni sifatida talqin qilish zarurligini ko'rsatadi [17; 225]. Xoll fikricha, identiklik hech qachon to'liq tugallanmagan, balki tarixiy jarayon davomida doimiy ravishda qayta quriladigan hodisadir. Bu qarash milliy san'atga nisbatan qo'llanilganda, muhim metodologik xulosaga olib keladi: milliy san'atni "asl holicha saqlash" strategiyasi emas, balki uni zamonaviy sharoitlarga moslashtirgan holda qayta ishlab chiqarish strategiyasi madaniy suverenitetni ta'minlashning samaraliroq yo'li hisoblanadi. Bu, ayniqsa, O'zbekiston milliy amaliy san'ati, me'morchiligi va ijro san'ati misolida yaqqol namoyon bo'ladi, chunki bu sohalarining tarixiy davomiyligi aynan ularning zamon talablariga moslasha olish qobiliyati bilan izohlanadi. Bunga qo'shimcha ravishda, S. Anxolt tomonidan ishlab chiqilgan "raqobatbardosh identiklik" kontseptsiyasi milliy brendlash siyosatida san'at va madaniyatning strategik resurs sifatidagi ahamiyatini asoslaydi, bu esa madaniy

suverenitetni xalqaro miqyosda targ'ib qilish mexanizmlarini ishlab chiqishda amaliy ahamiyat kasb etadi [20; 26]. V. Kimlika esa ko'p madaniyatli fuqarolik nazariyasida ozchilik guruhlarining madaniy huquqlarini asoslar ekan, madaniy suverenitet tushunchasi yagona millat doirasida emas, balki ko'p millatli davlatlar tarkibidagi turli xalqlar o'rtasidagi nisbiy avtonomiya sifatida ham talqin qilinishi mumkinligini ko'rsatadi [16; 152]. Bu esa Markaziy Osiyodek ko'p millatli mintaqada madaniy suverenitet siyosatini ishlab chiqishda alohida e'tiborga molik masaladir, chunki bunday davlatlarda milliy san'at siyosati turli etnik guruhlarining manfaatlarini muvozanatlashtirish zaruratiga ham duch keladi.

Muhokama jarayonida shuningdek A. Appaduray tomonidan ilgari surilgan "madaniy oqimlar" nazariyasi alohida e'tiborga loyiq, unga ko'ra zamonaviy globallashtirish sharoitida madaniyatlar bir-biridan izolyatsiyalangan holda emas, balki o'zaro kesishuvchi oqimlar — etnik, texnologik, moliyaviy, media va mafkuraviy oqimlar — tarzida mavjud bo'ladi [18; 33]. Appaduray nazariyasi shuni ko'rsatadiki, madaniy suverenitetni mutlaq yopiqlik yoki izolyatsiya sifatida tushunish noto'g'ri bo'lar edi; aksincha, u turli oqimlar ta'sirida ham o'zining ichki yadrosini saqlab qolish qobiliyati sifatida talqin qilinishi lozim. Bu nazariy pozitsiya tadqiqotning umumiy xulosasi bilan uyg'unlashadi: madaniy suverenitet — bu tashqi ta'sirlarni butunlay rad etish emas, balki ularni milliy qadriyatlar tizimi orqali qayta ishlab, ijodiy tarzda o'zlashtirish qobiliyatidir. Xuddi shu tarzda, milliy san'at ham tashqi ta'sirlardan butunlay ajratilgan holda emas, balki ularni milliy badiiy an'ana kontekstida qayta talqin qilgan holda rivojlanishi lozim. Bu yondashuv, ayniqsa, O'zbekiston miniatyura maktabi, me'morchilik an'analari va amaliy san'at namunalarining tarixiy taraqqiyotida yaqqol kuzatiladi, zero bu sohalar turli davrlarda turli tashqi ta'sirlarni o'zlashtirgan holda ham o'zining milliy-badiiy yadrosini saqlab qololgan. Appaduray taklif etgan "oqimlar" metaforasi shuningdek shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sharoitda madaniy chegaralarni faqat geografik yoki siyosiy ma'noda emas, balki ramziy-simvolik ma'noda ham qayta belgilash zarur. Milliy san'atning raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va xalqaro ko'rgazmalar orqali tarqalishi endilikda uni faqat milliy chegaralar doirasida saqlab qolish imkonsizligini ko'rsatadi, biroq bu holat madaniy suverenitet g'oyasidan voz kechishni emas, balki uni yangi — tarmoqlashgan, moslashuvchan — shaklda qayta talqin qilishni taqozo etadi. Shu ma'noda, kelgusi tadqiqotlar milliy san'atning transc chegaraviy raqamli makondagi suverenlik strategiyalarini alohida chuqur o'rganishga bag'ishlanishi maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, madaniy suverenitet tushunchasi ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan uch bosqichli — ontologik, aksiologik va institutsional — tuzilishga ega bo'lib, bu tuzilishning har bir bosqichi milliy san'at hodisasida o'zining bevosita amaliy ifodasini topadi. Milliy san'at nafaqat millatning estetik didini, balki uning borliq tarzini,

qadriyatlar tizimini va institutsional-siyosiy mustaqilligini ham ramziy shaklda mujassamlashtiradi. Xulosa qilib aytganda, milliy san'atning suveren rivojlanishi tashqi ta'sirlarni inkor etishda emas, balki ularni milliy aksiologik tizim orqali qayta ishlab chiqarish, zamonaviylashtirish va shu asosda millatning tarixiy-madaniy o'ziga xosligini mustahkamlashda namoyon bo'ladi. Ushbu xulosalar O'zbekistonning madaniy siyosati, ta'lim tizimi va ijodiy muassasalar faoliyatini takomillashtirishda, shuningdek, milliy san'at sohasidagi keyingi falsafiy-nazariy tadqiqotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundan iboratki, uning natijalari asosida milliy san'atni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat dasturlarini ishlab chiqishda uch bosqichli (ontologik, aksiologik, institutsional) modelni mezon sifatida qo'llash mumkin: har qanday madaniy loyiha yoki dastur mazkur uch bosqichning barchasini qamrab olgandagina to'liq samaraga erishishi mumkin. Kelgusi tadqiqotlarda madaniy suverenitetning har bir bosqichini alohida, ampirik-sotsiologik tadqiqotlar orqali ham chuqurroq o'rganish, xususan, yoshlar o'rtasida milliy san'atga munosabatni sotsiologik so'rovnomalar asosida tahlil qilish istiqbolli yo'nalish bo'lib qolmoqda. Yakun sifatida ta'kidlash joizki, madaniy suverenitet — bu yopiq, statik holat emas, balki millatning o'zgaruvchan dunyoda o'z ma'naviy-badiiy yadrosini ijodiy tarzda saqlab qolish va rivojlantirish qobiliyatidir, milliy san'at esa ushbu qobiliyatning eng ifodali va ta'sirchan ko'rinishi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // Xalq so'zi. – 2022. – 29 yanvar.
2. Путин В.В. Указ Президента Российской Федерации от 25.01.2023 № 35 «О внесении изменений в Основы государственной политики по сохранению и укреплению традиционных российских духовно-нравственных ценностей» // Российская газета. – 2023. – 25 январь.
3. Куклина Е.А. Культурный суверенитет как фактор национальной безопасности // Лихачёвские международные научные чтения: материалы. – Санкт-Петербург, 2018. – С. 208-217.
4. Kupriychuk V. Cultural policy as a strategic resource of state modernisation // Ukrainian Culture: Past, Present, Ways of Development. – 2022. – № 43. – P. 43-49.
5. Nazarov Q. Qadriyatlar falsafasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019. – B. 12-24.
6. Nazarov Q. va boshqalar. Falsafa asoslari: darslik. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2024. – 384 b.

7. Protas M. Socio-Philosophical Critique of the Global Public Art's Visual Order: The Context of National Self-identity // *American Journal of Art and Design*. – 2022. – Vol. 7, № 1. – P. 29-38.
8. Rousell D. et al. Intersectional and Decolonial Perspectives on an Incorporeal Materialism: Towards an Elemental Philosophy of Art Education // *International Journal of Art & Design Education*. – 2024. – Vol. 43, № 3. – P. 412-429.
9. Nurbossynova B. Digital Visual Art as a Social Integrator (on the Example of Digital Art in Kazakhstan) // *Proceedings Bali Bhuwana Waskita: Global Art and Creativity Conference*. – 2024. – Vol. 4. – P. 1-12.
10. Purevsuren M., Bor E. The National Identity and Its Elements // *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. – 2025. – № 1(45). – P. 1-9.
11. Pavlichenko Y. Representation of National Identity in Contemporary Visual Culture: falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Kiyev: Kiyev Milliy Madaniyat va San'at Universiteti, 2023. – 214 b.
12. Qazaqstan Respublikasy Ökimetì. Qazaqstan Respublikasynyng 2023–2029 jyldarga arналган mádeni sayasatynyng tuzhyrymdamasyn bekitu turaly qaulysy // *Adilet.zan.kz axborot-huquqiy tizimi*. – 2023.
13. Mantiri O., McCann S. Reclaiming Narratives: Indigenous Sovereignty in Art and Media // *British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies: Arts, Humanities and Social Sciences*. – 2024. – Vol. 5, № 3. – P. 129-138.
14. Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. – Rev. ed. – London: Verso, 2006. – P. 44-49.
15. Smith A.D. *National Identity*. – Reno: University of Nevada Press, 1991. – P. 70-80.
16. Kymlicka W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. – Oxford: Oxford University Press, 1995. – P. 148-156.
17. Hall S. Cultural Identity and Diaspora // *Identity: Community, Culture, Difference* / ed. by J. Rutherford. – London: Lawrence & Wishart, 1990. – P. 222-237.
18. Appadurai A. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. – P. 27-38.
19. Castells M. *The Power of Identity*. – 2nd ed. – Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010. – P. 6-12.
20. Anholt S. *Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007. – P. 20-30.